

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

О.В. РЕБАР,
аспірантка, НДЕІ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України

Концептуальні засади усунення диспропорцій територіального розвитку

У статті розглянуто основні напрями формування концептуальних підходів щодо реалізації регіональної політики для подолання диспропорцій територіального розвитку та соціально-економічних відмінностей регіонів.

Ключові слова: концептуальні підходи, регіональна політика, територіальний розвиток.

В статье рассмотрены основные направления формирования концептуальных подходов относительно реализации региональной политики для преодоления диспропорций территориального развития и социально-экономических отличий регионов.

Ключевые слова: концептуальные подходы, региональная политика, территориальное развитие.

In the article basic directions of forming of conceptual approaches are considered in relation to realization of regional policy for overcoming of disproportions of territorial development and socio-economic differences of regions.

Постановка проблеми. Розбалансованість соціально-економічного розвитку регіонів, а також кризові явища, які дестабілізували економічну ситуацію вимагають активізації державних заходів у напрямі підтримки регіональних економік, забезпечення їх динамічного і пропорційного розвитку економічних систем, стабілізації ринкових механізмів та підвищення рівня життя громадян.

Упродовж багатьох років механізми регулювання регіонального розвитку суттєво залежали від суб'єктивних чинників, зокрема політичних процесів, що не завжди узгоджу-

валося з офіційно визначеними пріоритетами і завданнями регіональної політики. Головною перешкодою у вирішенні проблеми дисбалансу регіонального розвитку впродовж багатьох років було ручне управління регіонами.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Серед вітчизняних науковців, які вивчали питання особливостей регіональних диспропорцій, можна виокремити О.М. Алімова, О.І. Амошу, З.С. Варналія, І.К. Бистрякову, М.П. Бутка, А.С. Гальчинського, В.М. Гейця, М.І. Долішнього, Ю.Г. Королюк, Т.В. Пепи, О.Ю. Оболенського, М.Г. Чумаченка. В наукових джерелах питання пропорційності територіального розвитку розглядаються не так часто, хоча проблема усунення диспропорційності та скорочення суттєвих відмінностей між регіонами, які проявляються практично у всіх аспектах, від рівня виробництва до рівня життя громадян, знаходяться у центрі уваги вчених та державного управління. В сучасних умовах подолання диспропорцій регіонального розвитку є однією зі складових проблеми забезпечення стабільного і динамічного розвитку економічної системи країни, її цілісності.

Метою статті є пошук нових концептуальних підходів реалізації регіональної політики щодо подолання диспропорцій територіального розвитку.

Виклад основного матеріалу. Сучасні умови обумовлюють необхідність зміни формату системи регулювання регіональним розвитком, розподілу повноважень та відповідальності за їх пропорційний розвиток. Це, у свою чергу, вимагає розроблення нової парадигми регулювання територіального розвитку та вироблення нових концептуальних під-

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

ходів до формування та реалізації регіональної політики, спрямованої передусім на пропорційний територіальний розвиток та подолання економічних і соціальних відмінностей. Базовими положеннями цих підходів можна вважати:

- створення умов для пропорційного і збалансованого розвитку, усунення причин поглиблення диференціації економічного і соціального розвитку територій;

- спрямування стратегічного розвитку територій на закріплення і активізацію внутрішнього економічного потенціалу з одночасним знаходженням свого місця в загальнонаціональній економічній системі;

- спрямування потенціалу розвитку територіальних систем на забезпечення динамічного зростання, збалансування всіх сфер діяльності, активного використання конкурентних переваг території та підвищення їх інвестиційної привабливості;

- створення сприятливих умов для саморозвитку регіонів та формування достатньої економічної бази, необхідної для розв'язання економічних і соціальних проблем.

Зазначена нова якість регіонального розвитку передбачає зміну механізмів його регулювання, концептуальними засадами якої має стати використання інструментарію підтримки розвитку територій та вироблення дієвих механізмів узгодження державних, регіональних та бізнесових інтересів; надання допомоги у розв'язанні проблемних питань, які регіон самостійно не може вирішити, забезпечення ефективної співпраці між суб'єктами регулювання різних рівнів; впровадження чіткого і прозорого фінансового механізму вирівнювання територій на засадах забезпечення пропорційного і збалансованого їх розвитку, підвищення конкурентоспроможності.

Зазначене актуалізує проблему визначення чітких інституціональних умов, які будуть закладатися в нові підходи до вироблення і реалізації механізмів державного регулювання пропорційного розвитку територій. За нашими дослідженнями та висновками вчених, такими інституціональними умовами мають стати:

1. До державного регулювання слід вдаватися тоді, коли в регіонів не має достатніх прав чи ресурсів, щоб ліквідувати структурні диспропорції економічного розвитку та розв'язувати власні відтворювальні проблеми самостійно. Такий підхід забезпечує концентрацію загальнодержавних ресурсів на реалізації пріоритетних завдань, а також передбачає повну відкритість відповідних територіальних утворень у частині їх власних можливостей.

2. Будь-які заходи державного регулювання територіального розвитку повинні мати відповідне правове забезпечення, що у подальшому дасть можливість вирішувати найбільш гострі економічні проблеми територіальної системи, визначати механізми селективної підтримки розвитку, зменшити рівень депресивності і ліквідувати «вузькі місця».

3. Рішення про конкретні заходи з боку центральних органів мають переважно ініціюватися з боку суб'єктів регіо-

нального рівня. Вважаємо, що чим більшою є ініціативна зацікавленість територіальних громад у державному регулюванні їх розвитку і чим активніше вони братимуть участь у цьому процесі, тим більш ефективнішими будуть результати такого втручання.

4. Державне регулювання має виходити також із реальних підстав втручання в регіональні процеси, тобто коли ситуація в регіоні є надзвичайно складною, або набагато гіршою, ніж в цілому по країні. Разом із тим мають бути гарантовані позитивні результати зміни регіональної ситуації і досягнуті визначені кількісні цілі розвитку.

5. Держава, надаючи певну допомогу територіям, має розраховувати на їхню адекватну реакцію, яка проявляється в зустрічній ініціативі подолання регіональних диспропорцій, запровадженні раціонального використання власних джерел розвитку, гарантії цільового і адресного використання наданих державних трансфертів. Разом із тим державні преференції регіонам мають бути обґрунтованими та результативними.

6. Державна селективна підтримка територій має бути конкретно-адресною і мати своїм об'єктом найбільш гострі проблеми, до яких відноситься посилення диференціації, асиметрії, наявність стагнаційних тенденцій. Чим більш «точковою» буде державна підтримка, тим вона на інших рівнях умов виявиться результативнішою.

7. Будь-який інструментарій державного регулювання пропорційного розвитку передбачає декілька рівнів реалізації і великої кількості суб'єктів, на котрих такий вплив здійснюється. Виникає багато проблем, які потребують узгодження, координації, контролю, делегування повноважень, встановлення довірливих та партнерських відносин, інших організаційних заходів. Звідси необхідною умовою результативності державного регулювання є організаційне впорядкування та розроблення чітких організаційних механізмів впровадження урядових рішень та контролю за їхнім виконанням. Заходи державного регулювання, по-перше, завжди пов'язані з використанням загальнодержавних ресурсів; по-друге, зачіпають інтереси як даного регіону, так і інших територій; по-третє, мають своїм об'єктом політичні та соціально значущі процеси.

8. Укладання угод між рівнями влади. Договірні відносини за своєю суттю відповідають характеру суб'єктно-об'єктних зв'язків між регіонами і державою. В процесі договору реалізуються всі принципи організації державного управління, визначаються кінцеві конкретні результати такої взаємодії.

9. Державне регулювання має ґрунтуватися на програмно-цільових засадах. В їх основу закладається формування загальної моделі регіонального пропорційного розвитку, вироблення концептуальних підходів її реалізації, розроблення і реалізації цільових регіональних програм, прогнозування та моделювання збалансованого функціонування регіональної системи.

Звідси регулювання пропорційного розвитку економіки регіону в межах повноважень і відповідальності регіональ-

них органів управління може бути забезпечене лише при цілісному підході, на основі тісної взаємодії із суб'єктами економічної діяльності та громадськістю. Пропорційний економічний розвиток регіонів безпосередньо залежить від якості управлінських рішень, що приймаються на центральному рівні і стосуються регіональних проблем.

В узагальненому виді концептуальна модель регулювання пропорційного розвитку територіальних систем проілюстрована на рис. 1.

Пропонована модель включає такі основні компоненти:

1. Визначення стратегічних і тактичних цілей регулювання.
2. Формування завдань регулювання.
3. Вибір пріоритетів регулювання.
4. Діагностування рівня територіальної диференціації та діючих механізмів регулювання пропорційного розвитку.
5. Виявлення вузлових проблем, які поглиблюють диспропорції та відмінності в розвитку територіальної системи в цілому та її підсистем.

6. Визначення сценарію територіального розвитку на основі вибору тих чи інших критеріїв, які закладаються у модель розвитку.

7. Розроблення механізмів забезпечення пропорційного розвитку регіонів, усунення суттєвих соціально-економічних відмінностей та подолання репресивності територій.

8. Організаційне забезпечення реалізації системи регулятивних заходів.

9. Визначення результативності механізмів регулювання.

До основних стратегічних цілей регулювання пропорційного розвитку територіальних систем можна віднести: вирівнювання територіального розвитку та збалансування всіх його систем; підвищення ефективності використання власного економічного потенціалу; формування потенціалу розвитку території; використання конкурентних переваг території; структурне коригування регіональної економіки. Досягнення зазначених цілей спрямовується на реалізацію основної мети регіонального управління, яка полягає у досягненні про-

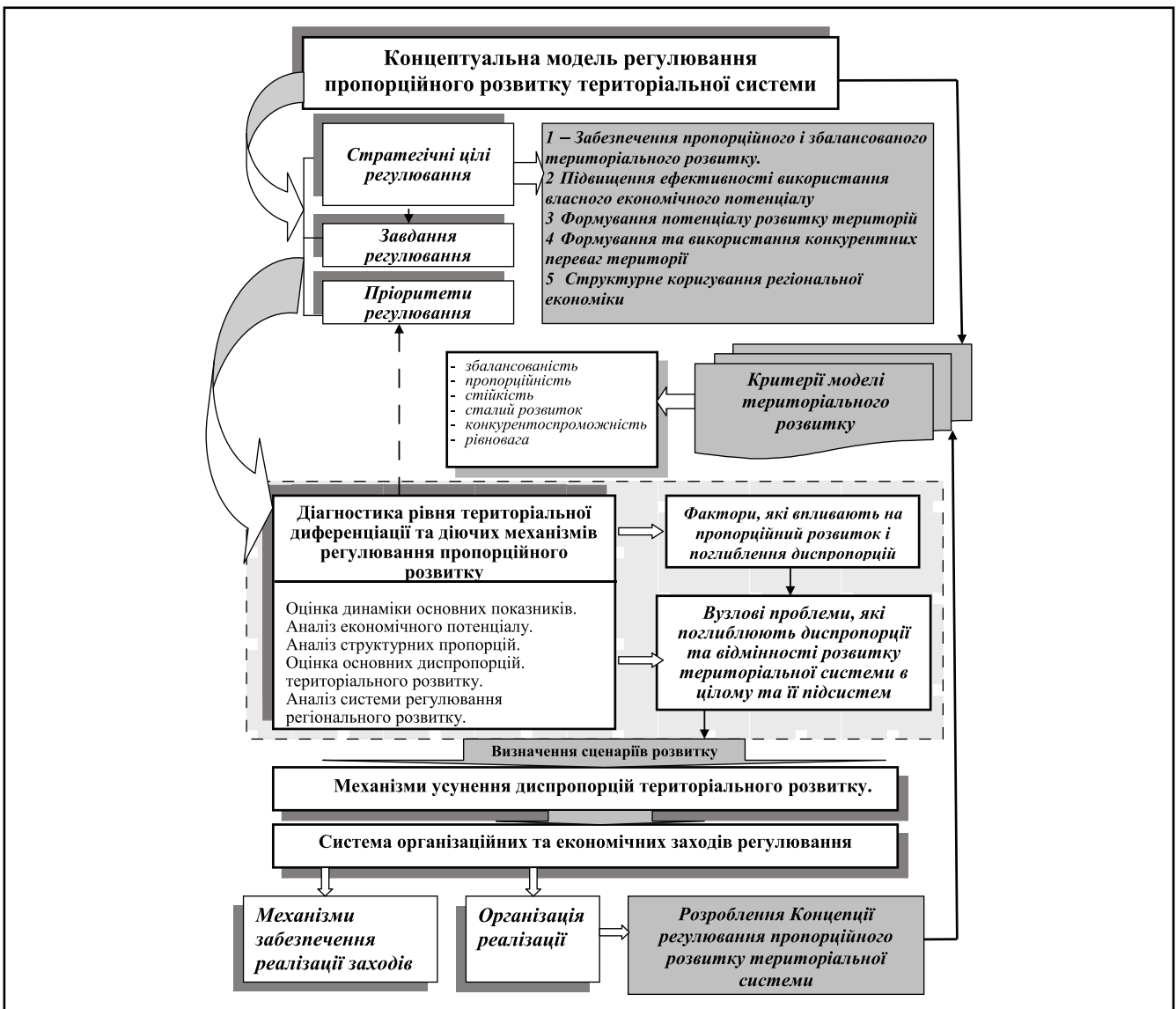

Рисунок 1. Рекомендована схема побудови концептуальної моделі регулювання пропорційного розвитку територіальної системи та механізмів реалізації її заходів [складено автором]

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

порційного територіального розвитку шляхом раціонального використання внутрішнього потенціалу та створення передумов для формування інноваційної моделі розвитку. Разом із тим мають забезпечуватися умови для подолання і попередження депресивного стану економік регіонів.

У цьому контексті набувають актуальності завдання ефективного перерозподілу бюджетних ресурсів, зосередження цільових ресурсів на підтримці «полюсів зростання», підтримка необхідних фінансових та економічних пропорцій територіального розвитку, стимулювання економічної діяльності суб'єктів регіональної економіки та активізація підприємницької діяльності.

Пріоритети регіональної політики мають концентруватися на основних напрямках її реалізації та спрямовуватися на удосконалення структури регіональної економіки. Такими пріоритетами можуть бути: досягнення фінансової самодостатності регіонів; стабілізація соціально-економічного розвитку та усунення загроз; інноваційне спрямування економічної діяльності через технічне та технологічне оновлення; забезпечення економічного саморозвитку депресивних територій; підвищення конкурентоспроможності регіональних економік; формування інвестиційної привабливості територій.

У доповнення до традиційного інструментарію регулювання пропорційного розвитку територій через важелі правового, адміністративного та економічного характеру, доцільним є більш ширше застосування таких, як: регіональний маркетинг; регіональний моніторинг та діагностування територіальних проблем, у тому числі рівнів диспропорційності; аналіз ресурсних можливостей територій та потенціалу розвитку; бенчмаркінг; комплексне регіональне планування та стратегічне управління; економічне і соціальне прогнозне моделювання територіального розвитку. Щодо використання такого інструменту, як регіональний маркетинг, то він на сьогодні є представленим неповно і використовується епізодично, не виконуючи основної його функції: просування території як місця реалізації різних інвестиційних та інноваційних проектів. В його основу мають закладатися прогнозні розрахунки потреб регіональної економіки, варіанти узгодження цих потреб з реальними можливостями територій, визначення ефективності реалізації регіональних проектів та цільова спрямованість регіонального розвитку на довгострокову перспективу.

У контексті удосконалення методики діагностування територіальних диспропорцій ми пропонуємо такий алгоритм

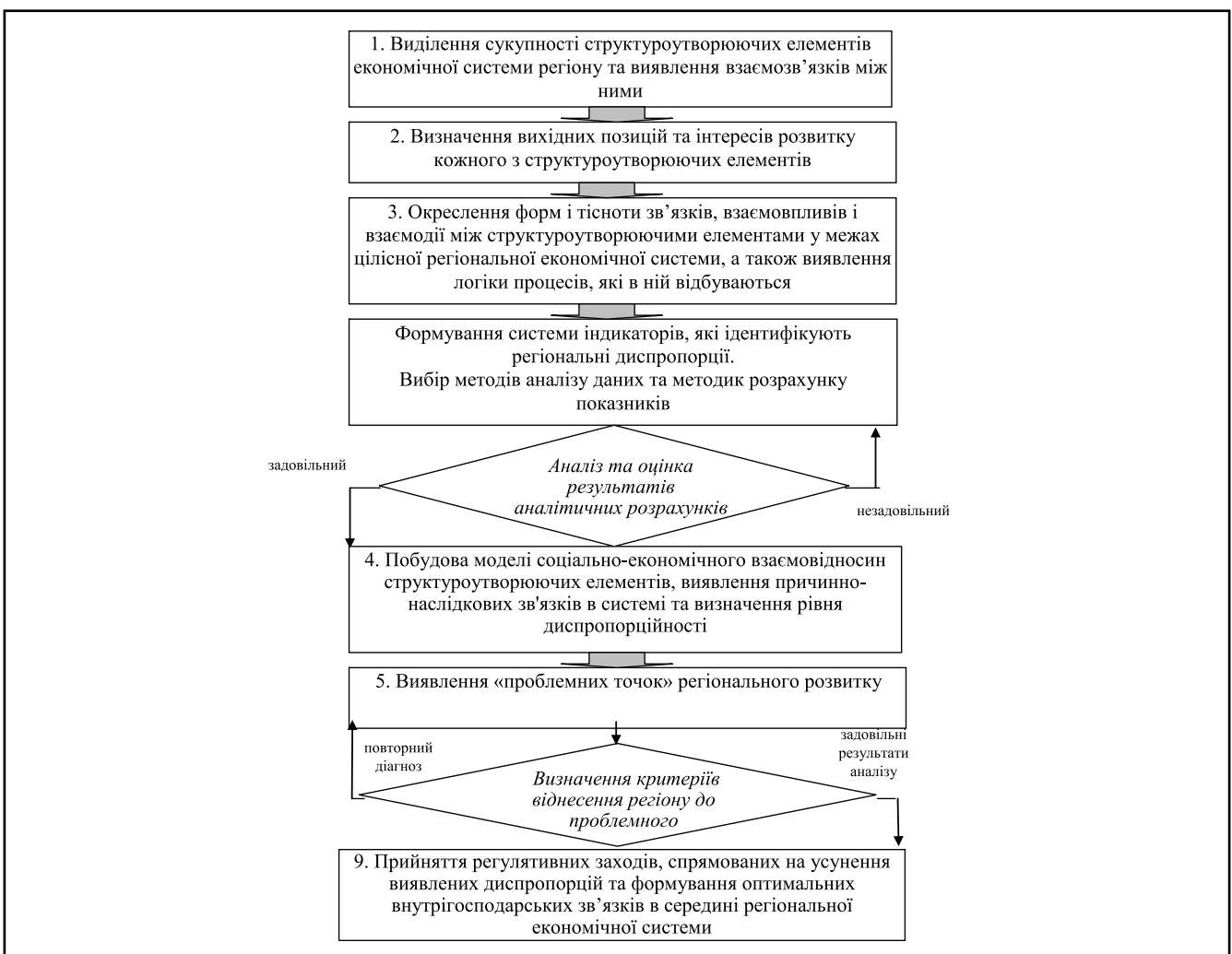

Рисунок 2. Алгоритм діагностування територіальних пропорцій [складено автором]

його проведення. Він полягає у здійсненні комплексного оцінювання соціально-економічного розвитку території, виявленні причин диспропорційності та впливу сукупності ендогенних і екзогенних чинників на формування структурних пропорцій регіональної економіки, оцінки структурних диспропорцій та моделювання структурних зрушень в економічній системі регіону. Алгоритм будується за такими послідовно здійснюваними етапами:

1. Виділення сукупності структуроутворюючих елементів економічної системи регіону та виявлення взаємозв'язків між ними.

2. Визначення вихідних позицій та інтересів розвитку кожного із структуроутворюючих елементів.

3. Окреслення форм і тісноти зв'язків, взаємовпливів і взаємодії між структуроутворюючими елементами у межах цілісної регіональної економічної системи, а також виявлення логіки процесів, які в ній відбуваються.

4. Побудова моделі соціально-економічного взаємовідносин структуроутворюючих елементів, виявлення причинно-наслідкових зв'язків у системі та визначення рівня диспропорційності.

5. Виявлення «проблемних точок» регіонального розвитку та критеріїв його віднесення до проблемного.

6. Прийняття регулятивних заходів, спрямованих на усунення виявлених диспропорцій, формування оптимальних внутрігосподарських зв'язків в середині регіональної економічної системи, а також можливості підвищення результативності функціонування регіону в системі загальнодержавного економічного простору. Такі заходи закладаються в стратегію економічного розвитку території. В більш деталізованому виді такий алгоритм проілюстрований на рис. 2.

Різний рівень розвитку регіонів диктує необхідність розробки варіантів реалізації регулятивних механізмів, залежно від сценарію територіального розвитку, а саме: інерційного, інноваційного, сценарію зниження регіональних відмінностей та забезпечення саморозвитку територій.

За сценарієм інерційного розвитку основна увага має зосереджуватися на збалансуванні усіх складових регіональної системи, скороченні рівня диференціації, стабілізації соціально-економічного розвитку та усуненні загроз. Щодо високорозвинених територіальних систем, то в основу регіональної політики доцільно закласти стратегію підтримки стійкого регіонального розвитку, а в напрямі подолання депресивності – вироблення дієвих механізмів та удосконалення форм бюджетної підтримки, спрямованої на усунення різких диспропорцій в економічній і соціальній сферах.

У напрямі стимулювання інноваційної спрямованості територіального розвитку мають бути передбачені механізми визначення так званих полюсів зростання на основі використання конкурентних переваг території; посилення інноваційних імперативів територіального розвитку; формування сприятливого інвестиційного клімату в регіоні; активізація та підтримка підприємницької активності; усунення диспро-

порцій у системі між бюджетних відносин регіонів та бюджетнозабезпечення.

Основними механізмами регулювання територіального розвитку в рамках реалізації сценарію зниження регіональних відмінностей та забезпечення саморозвитку територій можуть слугувати регулятивні заходи, спрямовані на: ефективне використання економічного потенціалу регіону, активізацію внутрішніх ресурсів та їх джерел для забезпечення пропорційного розвитку, територіальну «ідентифікацію», підвищення фінансової самодостатності. Стратегічний розвиток таких регіонів має відштовхуватися не лише від закріплення власного внутрішнього потенціалу, а й від умов і напрямів входження в економічний простір країни.

Узагальнені результати проведення досліджень структурних пропорцій розвитку регіональних економік та дані SWOT-аналізу Тернопільської, Львівської та Івано-Франківської областей дають можливість констатувати, що в кожній з них сформувалася відповідна траєкторія регіонального розвитку, яка передбачає реалізацію як спільних, так і відмінних підходів до забезпечення їхнього пропорційного розвитку. Так, характерною ознакою розвитку економічних процесів Тернопільської області є депресивність. Поряд із цим у регіоні повно використовується внутрішній економічний потенціал та потенціал розвитку, посилюються структурні деформації, скорочуються обсяги виробництва та споживання, загострюються соціальні проблеми. Окреслені проблеми характеризують територіальний розвиток за сценарієм зниження регіональних відмінностей та забезпечення саморозвитку. Отже, найбільш доцільними з точки зору усунення територіальних диспропорцій та дисбалансів є зосередження уваги на подоланні стану депресивності, визначення обсягів цільового субсидування, спрямованих на активізацію структурних перетворень у всіх сферах економічної діяльності, розширення місткості внутрішнього споживчого ринку області, розвиток виробництв, які орієнтуються на місцеві ресурси.

Для Львівської області характерними ознаками є наявність елементів інноваційного розвитку регіональної економіки, які проявляється у реалізації стратегічних пріоритетів, спрямованих на сталий та збалансований економічний розвиток як передумови збільшення доходів населення та забезпечення соціальних гарантій, покращення навколишнього середовища, а також генерування та впровадження нових ідей та проектів розвитку. Стратегічними орієнтирами Львівської області визначено, що область є регіоном: сталого економічного і підприємницького розвитку; воротами України до Європейського Союзу; з високим інноваційним потенціалом; чистого і привабливого навколишнього середовища, культури, туризму та рекреації. Отже, головним завданням є підтримання конкурентних переваг регіону, їх розвиток та використання з метою підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки.

Зважаючи на те, що в Івано-Франківській області спостерігається домінування тенденцій, які характерні для регіонів

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

із середнім рівнем розвитку, для неї більш привабливим на найближчу перспективу буде утримання складених пропорцій та забезпечення не нижчих, ніж по Україні, темпів економічного зростання, що відповідає моделі інерційного розвитку. Отже, регулятивні заходи пропорційного розвитку мають зосереджуватися на виборі пріоритетів економічного розвитку шляхом розроблення цільових комплексних програм та фінансової підтримки їх реалізації.

Як зазначалося, диспропорційність регіонального розвитку проявляється у всіх сферах діяльності: економічній, фінансовій, соціальній, виробничій, технологічній. Відповідно всі регулятивні заходи, які розробляються, мають узгоджуватися за напрямками, логікою і послідовністю реалізації, швидкістю і термінами впровадження.

Слід зазначити, що в основі більшості проблем забезпечення пропорційного розвитку територіальних систем лежить диспропорційність бюджетного забезпечення регіонального розвитку. Усунення диспропорцій у фінансовій системі регіонів має здійснюватися шляхом застосування фінансового інструментарію реалізації таких взаємозв'язаних завдань як бюджетного вирівнювання та бюджетозабезпечення, так і бюджетної підтримки регіонів. Визначення розмірів бюджетної забезпеченості повинно здійснюватися з урахуванням територіальних особливостей у різних напрямках функціонування території. Основними елементами бюджетного вирівнювання на сьогодні є: єдині нормативи бюджетної забезпеченості; спеціальна формула вирівнювання, яка враховує територіальні особливості; спеціальні фонди, кошти яких спрямовуються на розв'язання проблем економічного і соціального характеру, які посилюють дивергентні тенденції. Кожен із зазначених елементів системи бюджетного вирівнювання має бути формалізованим та узгодженим із висновками та оцінками причин диспропорційності територіального розвитку і з урахуванням пріоритетів, які закладаються у зниження відмінностей територіального розвитку. Бюджетна підтримка регіонального розвитку має мати цільову спрямованість і передбачати прозорі механізми її надання. На нашу думку, цільовою спрямованістю надання регіональних преференцій є вирівнювання економічного і соціального розвитку територіальних систем та якнайповніше залучення ендogenous факторів підвищення їх конкурентоспроможності. Механізм регулювання пропорційного розвитку територіальної системи на основі використання бюджетних ресурсів представлено на рис. 3.

Сучасні тенденції регіонального розвитку обумовлюються високим ступенем невизначеності сценаріїв подальшого розгортання кризових явищ, їх масштабністю, глибиною, тривалістю, а також ступенем розповсюдження і загострення. Основними викликами для регіональної системи в цих умовах стали: поглиблення диспропорцій регіонального розвитку; скорочення власних фінансових ресурсів та державних субсидій; зниження внутрішнього попиту та порушення економічної рівноваги на регіональному ринку; порушення

балансу міжбюджетних відносин; виникнення соціальної нестабільності; необхідності зміни підходів до управління соціально-економічним розвитком регіонів, передусім зміни відносин «центр-регіон». Зазначене вимагає вироблення системи упереджувальних та запобіжних заходів, що унеможливають поглиблення регіональних проблем та регіональної диференціації, які найгостріше проявилися у реальному секторі економіки, фінансовій і соціальній сферах. Серед основних заходів нами виділені такі:

1. Формування нової моделі регіонального управління, в основу якої слід закласти концепцію ендogenous розвитку, тобто створення умов для ефективного використання місцевих ресурсів і залучення власних джерел для розвитку.

Очікуваними результатами реалізації даного заходу має стати зміна акценту з державного регулювання регіонів до вироблення власної регіональної соціально-економічної політики, яка б забезпечила мобілізацію внутрішніх ресурсів, створила умови для саморозвитку і конкуренції регіонів.

Основні ризики: при використанні такої моделі полягають у неготовності регіональних органів влади брати на себе відповідальність за реалізацію регіональних проектів, можливість прояву регіоналізму, коли інтереси регіону протиставляються загальнодержавним цілям; політична нестабільність, обмеженість фінансових ресурсів.

2. Корекція стратегій регіонального розвитку шляхом розробки варіантів територіального розвитку за різними сценаріями. В умовах дивергентного розвитку особливої уваги потребує вироблення нових підходів до реалізації регіональної політики, а саме, не захищати депресивні території шляхом фінансової підтримки, а забезпечити їх конкуренцію за рахунок ендogenous ресурсів на основі «власної ідентифікації» та «конкурентних переваг» регіону.

Очікувані результати: розробка сценаріїв розвитку регіону в умовах посилення асиметрії, кризових явищ (м'якого і жорсткого сценаріїв); перехід від фінансових заходів захисту до впровадження проектів економічного розвитку; забезпечення конкуренції регіонів між собою; забезпечення взаємодовнюваності стратегій різних регіонів, спрямованих на спеціалізацію їхнього розвитку.

Основні ризики: розрив між прийняттям рішень та практичною реалізацією заходів; політична нестабільність; складність управління.

3. Удосконалення взаємовідносин «центр-регіон» в напрямі надання більших повноважень щодо питань створення самодостатніх місцевих бюджетів, визначення спеціалізації регіонів, прийняття антикризових заходів та виходу з депресивності. Розроблення методик оцінювання ефективності діяльності місцевих органів управління. Активізація укладення угод між центральними і місцевими органами виконавчої влади щодо реалізації пріоритетних регіональних програм і проектів.

Очікувані результати: встановлення критеріїв ефективності системи державного регулювання розвитком; посилення

Рисунок 3. Механізм регулювання пропорційного розвитку територій на основі бюджетного вирівнювання та бюджетної підтримки регіонів [складено автором]

дієздатності та результативності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо перспектив регіонального розвитку, розв'язання місцевих проблем, усунення різких міжрегіональних диспропорцій явищ; чітке розмежування повноважень між органами виконавчої влади різних рівнів.

Основні ризики: посилення відмінностей та поглиблення регіональних економічних та соціальних диспропорцій; відсутність чітких регіональних інтересів, які б могли бути визначені як пріоритети і представлені центру.

4. Модернізація технологій антикризового управління шляхом діагностики, передбачення, попередження, недопущення або ж мінімізації наслідків кризових явищ в економіці регіону.

Очікувані результати: моделювання розвитку кризових явищ та вироблення сценаріїв розвитку регіонів за різними проявами і глибиною кризи; зниження рівня невизначеності зовнішнього середовища; підвищення інформованості суб'єктів господарювання та населення регіону; вироблення моделей адаптивної поведінки суб'єктів в умовах кризи та побудова нових структурних зв'язків і відносин між ними.

Основні ризики: посилення невизначеності в зовнішньому середовищі, політична нестабільність, непрозорість прийняття рішень.

5. Визначення «полюсів зростання» («точок зростання») регіональної економіки (передусім у відсталих та депресивних регіонах), забезпечення умов розвитку нових динамічних секторів економіки, залучення інвестицій в проривні сфери виробництва.

Очікувані результати: створення зон випереджаючого економічного зростання в депресивних регіонах; забезпечення збалансованого економічного розвитку території; підвищення конкурентоспроможності регіональних економік; активізація інвестиційної діяльності; значно повніше та ефективніше залучення потенціалу проривних галузей в реалізації місцевих та загальнодержавних програм.

Основні ризики: обмеженість фінансових ресурсів; посилення невизначеності в зовнішньому середовищі та державній політиці; загострення та продовження в часі кризових явищ.

6. Структурна корекція регіональної економіки.

Очікувані результати: нарощення внутрішнього виробничого потенціалу регіону; створення нової просторової структури місцевого господарства; здійснення якісних структурних перетворень в напрямі нарощення наукомістких виробництв; забезпечення інноваційного розвитку територій.

Основні ризики: обмеженість ресурсних можливостей регіону, довгостроковість реалізації структурних програм, відсутність імпульсів, які б стимулювали зміни в технологічній, інституційній та відтворювальній структурі економіки регіонів.

7. Розвиток територіальних кластерів та впровадження кластерних підходів в управління регіоном.

Очікувані результати: виокремлення конкурентних переваг регіону та підвищення конкуренції регіональних економік; розвиток горизонтальних зв'язків між суб'єктами господарювання та регіональними органами управління.

8. Підтримка розвитку підприємництва в регіоні шляхом: розширення доступу до фінансових ресурсів (пряме креди-

тування розвитку, підтримка місцевих фондів розвитку підприємництва, використання інструментарію місцевих податків; зниження податкового навантаження (скорочення місцевих податків, обмеження зростання тарифів на комунальні послуги, оренду приміщень); стимулювання внутрішнього попиту (регіональні закупівлі, преференції для місцевих товаровиробників); підтримка конкурентного середовища.

Висновки

На сучасному етапі тільки наявність цілісного підходу на основі взаємодії суб'єктів економічної діяльності і громадськості сприятиме пропорційності та подолання диспропорцій територіального розвитку й соціально-економічних відмінностей. Зазначене регулювання пропорційного розвитку можливе при розробці концептуальної моделі серед основних компонентів якої вагоме місце повинні посідати визначення стратегічних і тактичних цілей регулювання, діагностування рівня територіальної диференціації та вузлових проблем, визначення сценарію територіального розвитку та розробка механізмів забезпечення пропорційного розвитку регіонів.

Для покращення методики діагностування територіальних диспропорцій доцільно застосувати алгоритм комплексного оцінювання соціально-економічного розвитку території, який включає ряд послідовних здійснюваних етапів. Усунення диспропорцій бюджетного забезпечення регіонального розвитку варто здійснювати з урахуванням територіальних

особливостей. Бюджетна підтримка регіонального розвитку повинна мати цільову спрямованість та передбачати прозорі механізми її надання.

Зазначені підходи необхідно закласти в розроблення Концепції регулювання пропорційного розвитку територіальних систем, спрямованої на конвергентний розвиток регіонів та усунення міжрегіональних диспропорцій як в масштабах країни в цілому, так і кожного регіону зокрема.

Література

1. Бойко Є.І. Моделювання просторового формування і розвитку територіально-виробничих систем [текст] / Є.І. Бойко, В.А. Карплюк // Соц.-екоп. дослідж. в перехід. період. – 2007. – Вип. 6. – С. 70–81.
2. Долішній М.І. Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональні суспільні системи [текст]: Зб. наук. праць. Вип. 3 (XLVII). НАН України. Інститут регіональних досліджень. Ч. 1 // М.І. Долішній – Львів, 2004. – 446 с.
3. Сторонянська І.З. Регіони України: пошук моделі конвергентного розвитку [текст]: монографія. Ін-т регіональних досліджень / І.З. Сторонянська. – Львів: Арал, 2008. – 144 с.
4. Хвесик М.А. Стратегія соціально-економічного розвитку регіону [текст]: монографія / М.А. Хвесик, Л.М. Горбач, Н.В. Вишневська, Ю.М. Хвесик. – К.: Кондор, 2004. – 376 с.
5. Чужиков В. Територіальна асиметрія в Європі: моделювання для України [текст] / Віктор Чужиков // Режим доступу: www.univ.rzeszow.pl

О.В. ПАНУХНИК,
к.е.н., доцент, Тернопільський НТУ ім. І. Пулюя

Інвестиційні можливості регіону: інтеграційно-управлінські технології формування та реалізації

Досліджено сутність та особливості формування інвестиційного потенціалу регіону. Висвітлено основні принципи політики регіонального вирівнювання. Проаналізовано чинники, що впливають на формування сприятливого інвестиційного клімату в регіоні.

Ключові слова: регіон, інтеграційно-управлінські технології, інвестиційний потенціал регіону, регіональне вирівнювання, інвестиційний клімат.

Исследована суть и особенности формирования инвестиционного потенциала региона. Отражены основные принципы политики регионального выравнивания. Проанализированы факторы, влияющие на формирование благоприятного инвестиционного климата в регионе.

Ключевые слова: регион, интеграционно-управленческие технологии, инвестиционный потенциал региона, региональное выравнивание, инвестиционный климат.

Постановка проблеми. Однією з визначальних умов сталого розвитку і функціонування регіону як системи взаємозалежних і взаємопов'язаних факторів соціальної, економічної та екологічної життєдіяльності є формування інвестиційних можливостей регіону. Саме генерування інвестиційних ресурсів регіону виступає одним з пріоритетних напрямів покращення інвестиційного клімату та забезпечення ефективних умов всебічного розвитку регіону.

Внаслідок цього актуальним є дослідження відтворення такого важливого індикатора стабільного розвитку, як інвестиційний потенціал регіону. Дослідження має базуватися на аналізі та оцінці обсягів інвестування в регіони України, а також висвітленні пріоритетних напрямів покращення інвестиційного середовища у слаборозвинених областях.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Слід наголосити, що широке коло як загальних, так і специфічних